

Mobiilin sosiaaliturvan kärkihanke / Työtekijäänsä kiittää, osa II

13.10.2017

Alustus: Henna Huhtamäki, STM

Konkreettinen esimerkki: Rakennusapumies, palkka 2100€/kk

Materiaalissa esitettynä rakennusapumiehen asumisperusteisen sosiaaliturvan alkaminen, kesto, päättymisen sekä työntekijän ja työnantajan maksamat sosiaaliturvamaksut.

Nykysääntöjen tarkoituksenmukaisuus

Järjestelmä on tällä hetkellä monimutkainen. Onko mitään tehtävissä? Kohdentuvatko asumisperusteiset etuudet tarkoituksenmukaisesti? On tarvetta tarkemmin selvittää kuinka suuri joukko alle neljä kuukautta työskenteleviä Suomessa on. Tietojen saaminen veroviranomaiselta voisi olla yksi mahdollisuus. Tietyillä aloilla on lyhytaikaisesti työskenteleviä henkilöitä, ainakin matkailu-, rakennus-, ja ravintola-alalla.

- Arvio kausityöntekijöistä on noin 10 000 kolmansista maista ja 3500 EU-maista. Tavoitteena on kerätä eri lähteistä saatavilla olevat tiedot lyhytaikaisista työntekijöistä.
- Kokonaisuus on haastava ja hajanainen myös ulkomaisille työnantajille, tavoitteena olisi kuitenkin saada tasapainoa EU-maiden välillä ja helpottaa maksujen maksamista Suomeen.
- Tulorekisteri helpottanee tulevaisuudessa muun muassa työsuhteen jatkuvuuden seuraamista.

Neljän kuukauden säännön taustaa ja tulkintaa

- Soveltamisalalain neljän kuukauden säännön tausta ja tarkoituksenmukaisuus täytyy arvioida, kyseessä on mm. Pohjoismaisen ministerineuvoston toteama rajaeste ja väliin putoamistilanteita on havaittu.
- Säännön taustalla on tilanne vuonna 2004, jolloin EU:hun oli tulossa uusia jäsenvaltiota ja työmarkkinaosapuolet halusivat asettaa jonkinlaisen asumisperusteista sosiaaliturvaa rajoittavan säännön, tällöin virkamies- ja asiantuntijänäkemyksissä esitettiin rajaksi kuukautta.
- Vuonna 2004 arviot esimerkiksi Virosta tulevien työntekijöiden määrästä olivat erittäin korkeita.
- EU-komissio on ollut Suomen lainsäädännöstä kiinnostunut, ennakkoratkaisu tuomioistuimesta olisi jo pakottanut ratkaisemaan asian, mutta ennakkoratkaisupyyntöä ei ole tuomioistuimelle tehty.

- Sääntöä laadittaessa ei ollut tietoa siitä, mitä tapahtuisi työmarkkinoilla. Tässä yhteydessä on tärkeää pohtia, mitä neljän kuukauden säännöstä nykypäivänä seuraa.
- Eduskunnassa ei pidetä hyvänä kehityksenä sitä, että yksilöiden oikeudet maahanmuuttodirektiivien implementoinnin myötä pirstaloituvat.
- Täytyy myös huomioida, miten sääntö vaikuttaa työmarkkinoilla: vaikutukset työntekijöiden lähettämiseen ja alihankintasopimukseen, ja onko mahdollisia vaikutuksia työsuhteiden pituuteen.
- Kausityöntekijät, erityisesti marjanpoimijat, haluttiin aiemmin pitää sosiaaliturvan ulkopuolella, mutta onko tämä tarkoituksenmukaista nykypäivänä?
- Työn murros on keskeinen tema EU:ssa ja Suomessakin iso kysymys. Ketä halutaan rajata järjestelmän ulkopuolelle? Ei haluttaisi että sosiaaliturva olisi pirstaleinen, mutta epätyypilliset työsuhteet ovat pian tyypillisiä. Muissa EU-maissa on enenevässä määrin alettu puhua universaalista järjestelmästä ratkaisuksi epätyypillisiin työsuhteisiin. Kaikki jäsenmaat ovat tuoneet vakuutusperusteisiin järjestelmiinsä elementtejä universaaleista järjestelmistä, joihin liittyy turvaverkkoja. Ei siis ole yksiselitteistä, että Suomen tyyppisen järjestelmän pitäisi siirtyä vakuutusperusteisuuden suuntaan. Ennemmin on tarpeen miettiä, miten saadaan järjestelmä läpinäkyväksi ja arvoperustaa vastaavaksi. Toimeentulo pitää kuitenkin turvata vaikka työ muuttuu niin, ettei aina ole esimerkiksi niin selvä, että kuka on työnantaja ja kuka työntekijä. EU-maiden järjestelmät saattavat laajemmassa mittakaavassa harmonisoitua ja muuttua hybrideiksi.

Millainen työ oikeuttaa sosiaaliturvaan

- Nykyisellään soveltamisalalaisissa työskentely on määritelty viitaten työttömyysturvalain mukaiseen työssäoloeseen laskettavaan työhön. Työssäoloehdon täytyminen on kuitenkin työttömyyden sattuessa tutkittu erikseen.
- Työaika ja työnteon määritelmä muodostavat yhdessä kriteerin sille, milloin työntekijä pääsee kiinni asumisperusteiseen sosiaaliturvaan.
- Yksilön kannalta oman aseman ennakointi on vaikeaa, koska on vaikeaa tulkita, mitä työehtosopimuksen mukainen kokoaikatyön vähimmäispalkka tarkoittaa sosiaalietuuksien kannalta, varsinkin jos työ on osa-aikaista.
- Kolme kuukautta on jo monessa säännöstössä jonkinlaisena työskentelyn tai maassa oleskelun rajana.
- Jos raja olisi yhden kuukauden työskentely, miten se toimeenpantaisiin etuuksissa, kun moniin etuuksiin alkaa oikeus olosuhdemuutosta seuraavan kuukauden alusta?
- Väliinputoamistilanteita voi aiheutua muistakin syistä kuin neljän kuukauden säännöstä, haasteita aiheuttaa erityisesti työn katkonaisuus.
- Asumisperusteisen sosiaaliturvan avautumista tulijalle "liian helpolla" on haluttu välttää, siksi työeläkevakuuttamisen alaraja on liian alhainen asumisperusteisen turvan kannalta. On siis tärkeää tutkia siitäkin, mitkä ovat eri sosiaaliturvavakuutusten tarkoitukset.
- STM:ssä on meneillään työssäoloeseen laskettavan työn määritelmän uudistaminen tulorekisterin hyödyntämisen näkökulmasta. Tämän työn etenemistä kannattaa seurata asumisperusteisen turvankin näkökulmasta.

- “Euroistaminen” ei ole helppoa, kysymykseksi tulee muun muassa se, kuuluuko hyvin vähäisellä, vaikkapa vain muutaman tunnin kovapalkkaisella kuukausityöllä saada sosiaaliturvaa ja miltä ajalta. Yhdenvertaisuus saattaa kärsiä, jos pienempipalkkaisessa työssä kertyy hitaammin oikeus päästä työttömyysturvan piiriin.
- Tässä vaiheessa on järkevää katsoa, miten työttömyysturvan työssäoloehtoon laskettavan työn määrittelyssä edetään, se on teemallisesti lähellä asumisperusteista sosiaaliturvaa.

Etuuksien näkökulma

- Mitkä etuuksista ovat puhtaasti asumisperusteisia? Mitkä etuudet ovat useimpien maiden järjestelmissä asumisperusteisia etuuksia? Mitkä taas ovat klassisesti työn vakuutuksiin liittyviä? Onko näissä asumisperusteinen ja työperusteinen puoli, onko esim. minimipäiväraha asumisperusteinen, entä työmarkkinatuki?
- Esimerkiksi yleisen asumistuen saamisen edellytyksenä on, että henkilö asuu pysyvässä asunnossa, ja se on verorahoitteinen etuus. Asumistukeen liittyy monta näkökulmaa. Toisaalta asetuksen 492/2011 perusteella työntekijän asemassa olevalla on oikeus asumistukeen, koska etuus on koordinaatioasetuksen ulkopuolinen. Soveltamisalain 4 kk säännön täyttävän työntekijän ei välttämättä myöskään voida katsoa asuvan pysyvästi asunnossa (tai Suomessa).
- Sairausvakuutuksessa kausien yhteen laskemiseksi täytyy nykyisellään olla vähintään 4 kuukauden pituinen työsuhde, että henkilö voi saada hyväkseen kaudet toisesta jäsenvaltiosta. Jos työnteon keston vaatimusta muutettaisiin, vaikuttaisi se samalla kausien yhteen laskemiseksi vaadittavaan työhön.
- EU-lainsäädännössä on oleskelun keston liittyviä edellytyksiä asumisperusteisten oikeuksien näkökulmasta. Työskentelyn aloittamisen pitäisi taas antaa työntekijälle yhdenvertaiset oikeudet.
- Voisiko olla myös eri ehtoja etuuksille, esimerkiksi sairausvakuutukseen voi päästä eri ehdoilla kuin muihin: sairausvakuutuksen etuuksia henkilö tarvitsee tässä ja nyt, kun taas työttömyysturva on vain työttömille.
- Työttömyyspäivärahan tarkoituksena on korvata menetettyä työtä sekä ansiota. Sairausvakuutuksella on eri tarkoitus, kun kyseessä ei ole menetetty työ, vaan päivärahalta korvataan ansiomenetystä työkyvyttömyyden ajalta.
- Joskus sosiaaliturvasta on havaittu negatiivisia heijastusvaikutuksia: työnantaja on saattanut maksaa tiettyyn rajaan asti palkkaa siinä tarkoituksessa, että loppuosa palkasta haetaan sosiaaliturvasta. Työntekijän näkökulmasta työstä pitäisi saada sellainen palkka, ettei tarvitse turvautua etuuksiin.
- Ruotsissa ei ole mitään tiettyä työsopimuksen keston, työtunteihin ja tuloihin liittyvää kriteeristöä, vaan työskentely synnyttää oikeudet.